

Список літератури:

1. Богацька Н. М. Регулювання валютного ринку Національним банком України [Електрон. ресурс] / Н. М. Богацька // Ефективна економіка. – 2013. – № 3. – Режим доступу – http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/42.pdf.
2. Показники валютного ринку України [Електрон. ресурс] // Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080.
3. Грабчук О. М. Методичні засади аналізу невизначеності фінансових процесів / О. М. Грабчук // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 4. – С. 291-299.
4. Король М. М. Валютний ринок України: стан, проблеми та перспективи / М. М. Король, О. Р. Стасишина // Статий розвиток економіки. – 2015. – № 3 (28). – С. 65-70.
5. Кузьмінський В. З. Сучасний стан та проблеми валютного ринку України [Електрон. ресурс] / В. З. Кузьмінський, С. Є. Ковальчук // Сучасні підходи до управління підприємством. – 2016. – № 1. – Режим доступу: <http://spu.fmm.kpi.ua/issue/view/4356>.
6. Малахова О. Валютний ринок України: сучасний стан та проблеми / О. Малахова, М. Марусин // Світ фінансів. – 2015. – № 2. – С. 46-60.
7. Матросова Л. М. Проблеми регулювання валютної сфери України та можливі шляхи їх вирішення [Електрон. ресурс] / Л. М. Матросова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 18. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/89.pdf>.
8. Про стан валютного ринку України: Рішення Ради Національного банку України № 4-рд від 30. 01. 2018 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/vr004500-18>.
9. Харабара В. М. Сучасний стан та перспективи розвитку валютного ринку України / В. М. Харабара // Економіка та держава. – 2016. – № 3. – С. 28-30.

УДК 336.1:352

Простебі Л. І., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
*Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

ПОДАТКОВИЙ СКЛАДНИК ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Простебі Л.І. Податковий складник доходної частини місцевих бюджетів. У статті здійснено характеристику та аналіз податкових інструментів формування доходів місцевих бюджетів. Проведено аналіз динаміки та структури податкових надходжень місцевих бюджетів Чернівецької області за 2015–2017 рр. Визначено проблеми та напрями вдосконалення податкового складника місцевих бюджетів.

Ключові слова: податкові надходження, місцеві бюджети, податок на доходи фізичних осіб, податок на майно, єдиний податок, місцеві збори.

Простеби Л.И. Налоговая составляющая доходной части местных бюджетов. В статье осуществлена характеристика и проведен анализ налоговых инструментов формирования доходов местных бюджетов. Проведен анализ динамики и структуры налоговых поступлений местных бюджетов Черновицкой области за 2015–2017 гг. Определены проблемы и направления совершенствования налоговой составляющей местных бюджетов.

Ключевые слова: налоговые поступления, местные бюджеты, налог на доходы физических лиц, налог на имущество, единый налог, местные сборы.

Prostebi L.I. Tax component of income of local budgets. In the scientific article describes and analyzes the tax instruments for the formation of local budget revenues. The analysis of dynamics and structure of tax revenues of local budgets of Chernivtsi region for 2015-2017 years is conducted. The problems and directions of improvement of the tax component of local budgets are determined.

Key words: tax revenues, local budgets, personal income tax, property tax, single tax, local taxes.

Постановка проблеми. Від доходної частини місцевих бюджетів залежить соціально-економічний розвиток регіону. Визначальна роль у забезпеченні фінансової незалежності органів місцевої влади належить податковим надходженням, формування яких здійснюється за рахунок мобілізації до

бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів. У реаліях сьогодення існує проблема посилення ролі податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів, тому питання формування доходної частини місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем формування доходної частини місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень присвятили свої праці такі вчені: О.В. Брежнева-Єрмоленко [1], В. Дем'янишин [2], А.І. Крисоватий [3], М. Кучеренко [4], О.В. Левенець [5], В.В. Письменний [6] та багато інших. У наукових доробках цих авторів розглядаються напрями формування податкової політики України в контексті фіскальної децентралізації та розширення бази оподаткування, концептуальні засади теорії та напрями модернізації податкового механізму формування доходів місцевих бюджетів.

Проте, на нашу думку, практичні аспекти наукової проблеми залишаються висвітленими недостатньо і потребують подальших досліджень у контексті бюджетно-податкової децентралізації.

Постановка завдання. Метою статті є характеристика та аналіз податкових інструментів формування доходів місцевих бюджетів, визначення проблем та напрямів удосконалення податкового складника місцевих бюджетів.

Виклад основних результатів. Податковий складник місцевих бюджетів визначений положеннями Бюджетного кодексу України. Він представлений, окрім місцевих, і загальнодержавними податками, зборами (обов'язковими платежами), які мобілізуються й акумулюються у бюджеті для виконання основних функцій органами місцевого самоврядування.

У сучасних умовах в Україні відбуваються процеси бюджетно-податкового реформування. З 2015 р. було змінено структуру та механізм формування доходної частини місцевих бюджетів. Так, встановлено єдині нормативи відрахувань загальнодержавних податків, зокрема від податку на доходи фізичних осіб (на території міст обласного значення, районів, бюджетів об'єднаних територіальних громад розмежування даного податку відбувається так: до державного бюджету – 25%; до обласних бюджетів – 15%; до бюджетів міст

обласного значення, районів, об'єднаних громад – 60%). Окрім того, зараз передбачено формування єдиного кошика доходів загального фонду та, відповідно, збільшено перелік джерел доходів (100% плати за надання адмінпослуг; 100% державного мита; 10% податку на прибуток підприємств). У 2017 р., згідно зі змінами до Бюджетного кодексу, передбачено, що 13,44% акцизного податку з виробленого та ввезеного в Україну пального (але не менше ніж обсяги нараховані у 2016 р.) зараховувалися до місцевих бюджетів. Цю норму продовжено в 2018 р. [7].

Зміни податкового та бюджетного законодавства вплинули на стан доходів місцевих бюджетів України. За даними Державної казначейської служби (рис. 1), до загального і спеціального фондів місцевих бюджетів у 2017 р. надійшло 502,1 млрд. грн., що на 37,2% більше і за відповідний показник минулого року. Без урахування міжбюджетних трансфертів надійшло 229,5 млрд. грн., щоб на 58,9 млрд. більше, ніж у 2016 р. [8].

У 2017 р. до місцевих бюджетів надійшло 201,0 млрд. грн. податкових надходжень, а це на 54,1 млрд. (або на 36,8%) більше, ніж у 2016 р. Рівень виконання податкових надходжень становив 104,7% річного плану. Це збільшення пов'язане саме із здійсненими реформами, які вплинули на зростання податкових надходжень (у структурі податкових надходжень зросли ПДФО, місцеві податки і збори та інші податкові надходження).

Моніторинг структури доходної частини місцевих бюджетів показав, що податки і збори є другим за обсягом після міжбюджетних трансфертів джерелом фінансування місцевих потреб в Україні (їхня частка в загальному обсязі місцевих доходів (без трансфертів) у 2017 р. становила 87,5% [8]).

Інститут місцевого оподаткування покликаний зміцнювати місцеві бюджети, розширювати їхню фінансову незалежність. Ефективне використання місце-

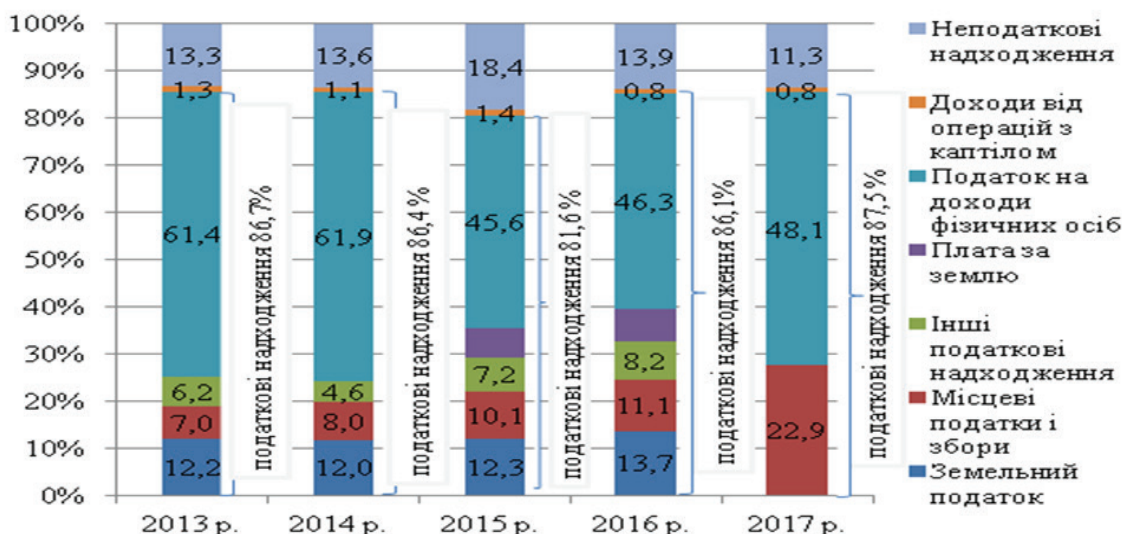

Рис. 1. Доходна частина місцевих бюджетів України за 2013–2017 рр. [8; 9]

вих податків і зборів сприяє акумуляції фінансових ресурсів, необхідних для розвитку територіальних громад, оскільки, згідно з досвідом розвинутих країн, є стабільним і самостійним джерелом доходів до місцевих бюджетів [6, с. 63].

Згідно з твердженням С. Бейлі, «податок є місцевим за умов, якщо місцева влада визначає податкові надходження, встановлюючи ставки або/чи визначаючи податкову базу, при цьому витрачаючи отримані податкові надходження на місцеві потреби» [10].

Проведені реформи призвели до збільшення частини місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів. До місцевих відносять два податки та два збори [11] (рис. 2).

В Україні органи місцевого самоврядування не мають права впроваджувати або скасовувати податки і збори. Вони можуть лише встановлювати (в чітко визначених законодавством межах) податкові ставки та пільги для місцевих податків і зборів.

Податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, оподатковується як житлова нерухомість (квартира, будинок), так і нежитлова нерухомість, у тому числі й господарські будівлі (сараї, гаражі, літні кухні, майстерні тощо). Гранична ставка податку на нерухомість у 2017 р. – 1,5% [11]. Єдиний податок сплачується виключно до місцевих бюджетів. Механізм його справляння визначається у відсотковому співвідношенні та залежить від групи платника (табл. 1).

Рис. 2. Перелік місцевих податків і зборів

Зміни до Податкового кодексу України в частині механізму справляння єдиного податку дають змогу тільки врегулювати процедурні питання. Відсутність реформ, передусім економічних, які б сприяли поліпшенню бізнес-середовища, не дають можливість використати весь потенціал цього податку. Це можна виправдати безпрецедентними наслідками нинішньої суспільно-політичної ситуації в Україні, яка зачепила практично всі сфери життя й не оминула системи місцевого оподаткування [6, с. 70].

Об'єктами оподаткування плати за землю є: земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні; земельні частки (паї), які перебувають у власності.

Ставка податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено, встановлюється у розмірі не більше 3% від їх нормативної грошової оцінки, для земель загального користування – не більше 1% від їх нормативної грошової оцінки, а для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3% та не більше 1% від їх нормативної грошової оцінки.

Таблиця 1

Механізм справляння єдиного податку для різних груп платників

Елементи оподаткування	1 група	2 група	3 група	4 група
Суб'єкти	Фізичні особи	Фізичні особи	Фізичні та юридичні особи	С/г товаровиробники
Ставки єдиного податку	До 10% розміру прожиткового мінімуму	До 20% розміру мінімальної зарплати	5% з доходу	Диференційовані у відсотках бази оподаткування
Обсяг доходу	< 300 тис. грн. на рік	< 1,5 млн. грн. на рік	< 5 млн. грн. на рік	75% і більше Становить частка с/г товаровироб.
Види діяльності	Роздрібний продаж та побутові послуги населенню	Послуги, виробництво й продаж товарів, ресторанне господарство	Будь-які види діяльності, дозволені на спрощеній системі	Діяльність у сфері с/г

Ставка земельного податку за земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарської діяльності (крім державної та комунальної власності) – не більше 12 % [11].

Різновидом податку на розкіш є транспортний податок. У 2017 р. транспортний податок, як і раніше, сплачують фізичні та юридичні особи, у тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні, згідно з чинним законодавством, власні легкові автомобілі, що є об'єктами оподаткування. Об'єктом оподаткування є легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року. Ставка транспортного податку встановлюється у розмірі 25 тис. грн. на рік за кожен легковий автомобіль, що підлягає оподаткуванню.

Що стосується місцевих зборів: 1) збір за місця для паркування транспортних засобів (об'єкт: земельна ділянка, яка відведена для забезпечення паркування; ставка збору встановлюється за кожний день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 кв. м площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження такої діяльності, у розмірі до 0,075% мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року); 2) туристичний збір: ставка від 0,5% до 1% вартості всього періоду проживання [11].

Динаміка та частка податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів відображають результативність їх мобілізації та роль у наповненні відповідних бюджетів. Проаналізуємо показники формування податкових надходжень місцевих бюджетів Чернівецької області за 2015–2017 рр.

Структура доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області показує, що податки і збори

є другим за обсягом після міжбюджетних трансфертів джерелом фінансування місцевих потреб. Їхня частка в 2015 р. становила 21,3%, питома вага податкових надходжень збільшилася на 5,5% і становила 26,8%. А в 2017 р. їхня частка становила 25,0%.

Констатуємо збільшення обсягу податкових надходжень до місцевих бюджетів Чернівецької області протягом періоду дослідження. У 2017 р. податкових надходжень надійшло 2 552 978,2 тис. грн., що на 25% (або на 510 453,1 тис. грн.) більше показника попереднього року. Абсолютне відхилення протягом 2015–2017 рр. – 1 256 524,7 тис. грн. Відносне відхилення – 96,9%.

Згідно з уточненим планом, у 2015 р. по податкових надходженнях мало надійти до місцевих бюджетів області 1 051 486,8 тис. грн., а фактично надійшло 1 296 453,5 тис. грн. (перевиконання плану на 23,3%). У 2016 р. спостерігається перевиконання плану на 14,1%. Це пов'язано за змінами в структурі доходів місцевих бюджетів, що почали діяти в 2015 р. Зокрема, з введенням нових платежів (акцизного податку та транспортного податку) (рис. 3).

Податку на доходи фізичних осіб протягом періоду аналізу належить значне місце у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів Чернівецької області. У 2015 р. питома вага податку на доходи фізичних осіб становила 47,5%, у 2016 р. – 44,8%, а в 2017 р. – 53,4%. Протягом періоду моніторингу спостерігається збільшення даного виду податкових надходжень. Загалом у доходах місцевих бюджетів області станом на 2015 р. частка податку на доходи фізичних осіб становила 10,1%, у 2016 р. – 12,0%, а в 2017 р. – 13,3%.

Наступним за обсягом джерелом податкових надходжень місцевих бюджетів області є місцеві податки і збори, частка яких у 2015 р. становила 25,2%, у 2016 р. – 23,8%, у 2017 р. – 25,2%. Відзначимо, що наповнення бюджетів здійснюється переважно

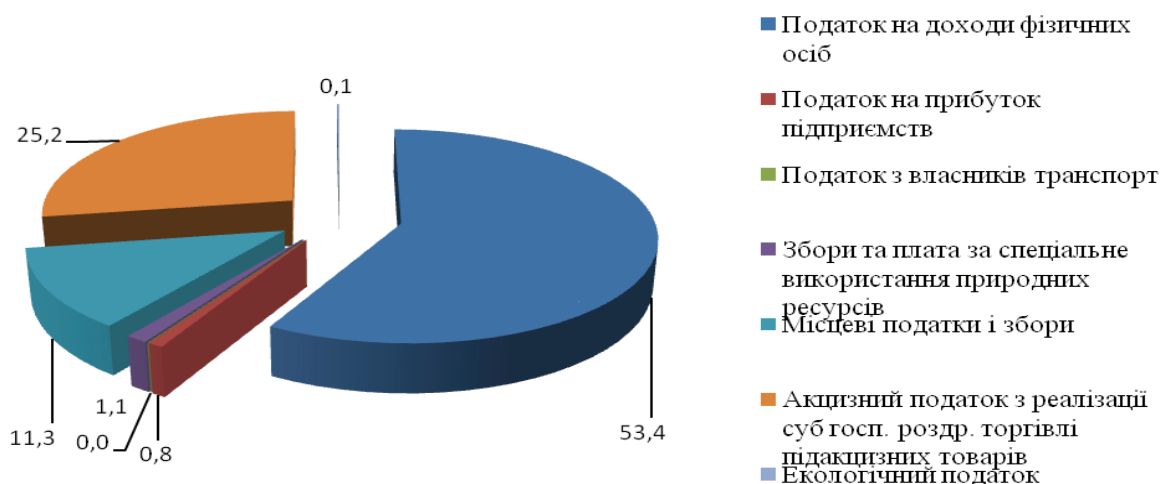

Рис. 3. Структура податкових надходжень місцевих бюджетів Чернівецької області в 2017 р. (%)

Джерело: розраховано на основі [12]

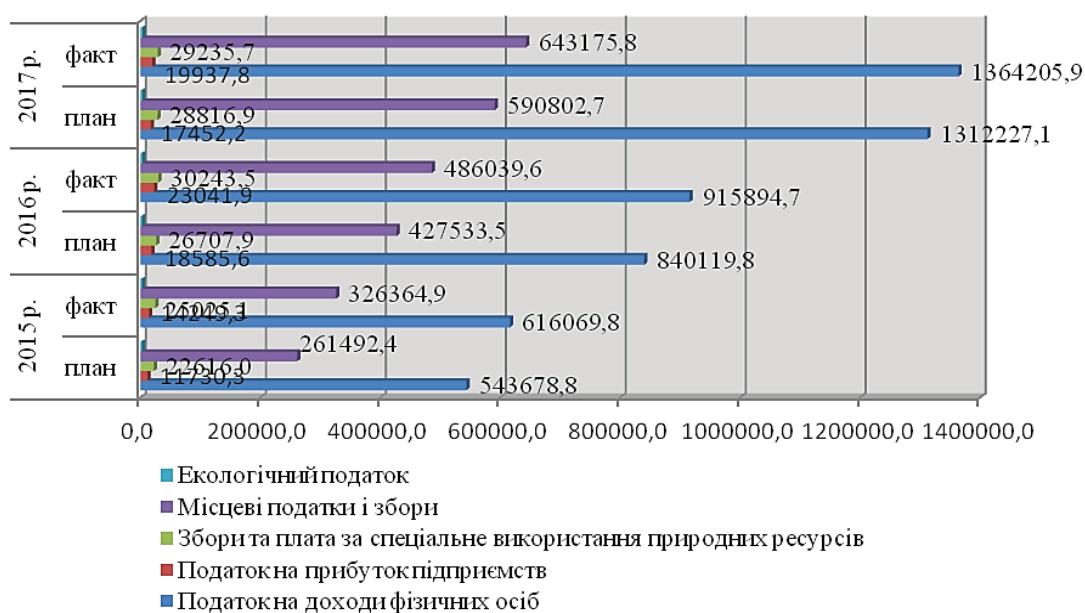

Рис. 4. Динаміка планових та фактичних обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів Чернівецької області за 2015–2017 рр. (тис. грн.)

Джерело: розраховано на основі [12]

за рахунок єдиного податку та плати за землю (складник податку на майно). Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів області загалом у 2015 р. становила 5,4%, у 2016 р. – 6,4%, у 2017 р. – 6,3%.

Наочне бачення зміни планових і фактичних обсягів податкових надходжень місцевих бюджетів Чернівецької області за 2015–2017 рр. зображено на рис. 4.

Аналіз місцевих бюджетів Чернівецької області показав, що податок на доходи фізичних осіб забезпечує вагомому частку податкових надходжень. Тобто місцеві бюджети формуються переважно за рахунок загальнодержавних податків і зборів.

Реалії сьогодення свідчать, що доходи місцевих бюджетів є одним із складників державних доходів. Такому висновку передують як економічні, так і правові підстави, а саме [13, с. 159]:

– види місцевих доходів, порядок формування доходної частини місцевого бюджету та її склад визначаються державою у Бюджетному кодексі України;

– доходи місцевого бюджету становлять переважно надходження від загальнодержавних податків і зборів. Місцеві бюджети ж не мають власної фінансової бази, яка б дала змогу органам місцевого самоврядування самостійно, без залучення загальнодержавних податків і зборів вирішувати в інтересах територіальної громади питання місцевого значення, адже безпосередньо держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування і фінансово підтримує їх;

– місцеві податки і збори встановлюються виключно законом. Органи місцевого самоврядування, відповідно до Конституції України, можуть установити на своїй території тільки той податок чи збір, який уже до цього було встановлено законом;

– місцеві податки і збори є складником податкової системи України, їх справляння здійснюється відповідно до загальних принципів оподаткування, єдиних для всієї системи оподаткування;

– органи місцевого самоврядування не наділені владними повноваженнями щодо контролю над сплатою податків, інших обов'язкових платежів та не є органами стягнення цих платежів.

Відзначимо, що вітчизняна система місцевого оподаткування потребує подальшого реформування, оскільки не забезпечує фінансової незалежності місцевого самоврядування.

Перспективним засобом зростання податкових надходжень до бюджету є надходження від податку на майно. Проте існує багато недоліків щодо впровадження й адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (зокрема, не враховуються розташування і ринкова вартість об'єктів нерухомості, також варто створити сучасну інформаційну систему обліку бази оподаткування нерухомості). Крім того, потребує вдосконалення оподаткування транспортним податком шляхом розширення бази оподаткування.

Найсуттєвішими вадами місцевого оподаткування, які потребують вирішення, є: незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів і, як наслідок низька їх питома вага в доходах місцевих бюджетів; відсутність самостійних прав у органів місцевого самоврядування щодо запровадження на своїй території власних податків і зборів; незацікавленість місцевих органів влади в додатковому залученні коштів від справляння місцевих податків і зборів; відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній терито-

рії, із податковими зусиллями населення; нерозвиненість податків, які відображають політику місцевих органів влади (екологічні податки, плата за певні послуги) [13, с. 161].

Для зростання питомої ваги місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів доцільно скористатися вдалим зарубіжним досвідом, зокрема дозволити місцевим органам влади запроваджувати на своїй території власні податки і збори. Зарубіжний досвід також свідчить, що можна запроваджувати в Україні податки на приріст капіталу, на осіб, що володіють двома квартирами, на право розміщення офісів у центральній частині міста та ін. Необхідно поліпшувати роботу з адміністрування податків і зборів. Окрім того, суспільство має бути свідомим щодо належної платіжної дисципліни [14].

Зрозуміло, що лише місцевого оподаткування для формування місцевих бюджетів буде недостатньо, тому вважаємо, що необхідно збільшити відсоток надходжень до місцевих бюджетів податку на прибуток підприємств у розмірі до 40%. Таким чином, органи місцевого самоврядування будуть зацікавлені в стимулюванні підприємницької активності в регіоні. Крім того, варто закріпити частку надходжень від податку на додану вартість за місцевими бюджетами.

Висновки. Відзначимо, що законодавчі зміни сприяють збільшенню абсолютних показників доходної частини місцевих бюджетів. Зокрема, збільшилася

частка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів. Проте органи місцевого самоврядування не володіють достатніми фінансовими ресурсами для впровадження на своїй території необхідних соціально-економічних реформ. Уважаємо за необхідне для збільшення частки податкових надходжень у місцевих бюджетах: надати органам місцевого самоврядування повноваження щодо самостійного встановлення місцевих податків і зборів, ставок, бази оподаткування та строків сплати до місцевих бюджетів; розширити перелік місцевих податків та зборів, що можуть бути введені органами місцевого самоврядування на відповідній території; спростити систему адміністрування податку на майно; враховувати розташування і ринкову вартість об'єктів нерухомості під час оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а також варто створити сучасну інформаційну систему обліку бази оподаткування нерухомості; вдосконалити оподаткування транспортним податком шляхом розширення бази оподаткування; збільшити відсоток надходжень до місцевих бюджетів податку на прибуток підприємств (до 40%); закріпити частку надходжень від податку на додану вартість за місцевими бюджетами; підвищувати рівень культури платників податків.

Найбільшу актуальність, на нашу думку, становитимуть подальші дослідження, що вивчатимуть проблеми та шляхи вдосконалення податкового складника місцевих бюджетів.

Список літератури:

1. Брежнева-Єрмоленко О.В., Місоченко А.Е. Роль податкового потенціалу в забезпеченні розвитку регіону. Молодий вчений. – 2016. – № 12.1 (40). – С. 651-654.
2. Дем'янишин В. Податковий механізм формування доходів бюджету: концептуальні засади теорії та напрями модернізації. Світ фінансів. – 2017. – Вип. 2. – С. 84-96.
3. Напрями формування податкової політики України в контексті фіскальної децентралізації та розширення бази оподаткування: монографія / За ред. д-ра екон. наук, проф. А.І. Крисоватого, д-ра екон. наук, проф. О.М. Десятнюк. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 182 с.
4. Кучеренко М. Податкові інструменти формування доходів бюджету регіону. Актуальні проблеми державного управління. – Вип. 3 (55). – С. 94-97.
5. Левенець О.В. Прагматика вдосконалення мобілізації податкових надходжень до місцевих бюджетів України. Інноваційна економіка. – 2013. – № 9. – С. 158-163.
6. Письменний В.В. Податковий аспект зміцнення власної доходної бази місцевих бюджетів України. Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – № 2. – С. 61-70.
7. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
8. Сайт Державної казначейської служби України. URL: www.treasury.gov.ua.
9. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік / ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. URL: http://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iv_2016_monitoring_ukr_0.pdf.
10. Попова О. Реформуємо місцеве самоврядування. Дзеркало тижня. – 2015. – С. 4.
11. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
12. Сайт Чернівецької обласної державної адміністрації. Публічні фінанси. URL: <http://bukoda.gov.ua/page/mistsevi-byudzheti>.
13. Левенець О.В. Прагматика вдосконалення мобілізації податкових надходжень до місцевих бюджетів України. Інноваційна економіка. – 2013. – № 9. – С. 158-163.
14. Простебі Л.І. Реформування інституту місцевих податків і зборів у контексті підвищення надходжень місцевих бюджетів. Економіка і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 589-593.